

<i>Óra- szám</i>	<i>Tananyag</i>	<i>Fogalmak Folyamatok Összefüggések</i>	<i>Fejleszthető kompetenciák</i>	<i>Módszertani javaslatok, ötletek</i>
----------------------	-----------------	--	--------------------------------------	--

Az Őskor és az ókori kelet

1.	A múlt megismerése: Történelmi források	Tárgyi és írásos emlékek, régészet, forráskritika; A forráselemzés módszerei, technikája	Pl.: K: történelmi forrástípusok felismerése; információgyűjtés a forrásokból megadott szempontok szerint E: forrástípusok csoportosítása, jellemzése, forráskritika alkalmazása, érvekkel alátámasztott önálló véleménynyilvánítás.	Pl.: a tankönyv 12-13. oldalán található képek felhasználásával a források csoportosítása, indoklás; Ezen források külső megjelenése, levonható következtetések; Időutazás: miket tudhat meg rólunk a jövő korok embere az aktuálisan minket körülvevő tárgyi és írásos dolgok alapján; A forráskritika módszertani megalapozása: Tk. 34. oldal Hammurapi törvénykönyvének zárszava.
2.	A múlt megismerése: Eligazodás térben és időben	Kronológia Kőkorok Fémkorok Időszámítás A térképes ábrázolás jelei	Pl.: K: történelmi helyszínek azonosítása különböző térképeken; a térképeken használt jelek; a földrajzi környezet hatása; E: a történelmi tér változásai. Pl.: K: kronológiai táblázat készítése; az egyes időszámítások közötti különbségek.	Pl.: Tk. 17. oldalán található feladatsor Pl.: Tk.16. oldal Időszalag és sumer krónika
3-4.	Az emberré válás	Emberelődők Ősemberek Mai ember A fejlődés szerteágazó és	Pl.: K: információk gyűjtése megadott szempontok szerint	Pl.: az egyes hominidák elnevezésének kigyűjtése a tankönyv képaláírásainak segítségével;

<i>Óra- szám</i>	<i>Tananyag</i>	<i>Fogalmak Folyamatok Összefüggések</i>	<i>Fejlesztendő kompetenciák</i>	<i>Módszertani javaslatok, ötletek</i>
----------------------	-----------------	--	--------------------------------------	--

		sokszor párhuzamos jellegének bemutatása a biológiai és életmódbeli változások tükrében; Az emberi faj egységes.	E: az összegyűjtött információk rendszerezése, értékelése a megadott szempont szerint; önálló véleményalkotás, feltételezések megfogalmazása a megadott forrás és az eddigi ismeretek felhasználásával.	Az emberré válás folyamán lezajlott biológiai változások összegyűjtése a Tk. 19. ill. 20-21. oldalának képei, szövegei segítségével; a Tk.23. old. barlangi szertartást ábrázoló rajz alapján a mágia fogalmának meghatározása. Az emberelődök életvitelét segítő/gátló biológiai változások, indoklás; A Tk.21. old. Stephen Jay Gould biológustól származó idézettel kapcsolatos feladatok; A Tk.23. old. barlangi szertartást ábrázoló rajz alapján annak megfogalmazása, hogy milyen szellemi, szociális változásokról árulkodik a mágia megjelenése.
5.	A mező- gazdaság forradalma	Gyűjtögető- halászó-vadászó életmód Élelemtermelés Földműves társadalmak Termékeny Félhold Nomádok Társadalom Állam Kultúra élelemtermelés	Pl. K. korabeli társadalmi, politikai viszonyokra vonatkozó állítások megfogalmazása képi források alapján; történelmi térkép felhasználása ismeretszerzéshez;	Az élelemtermelés jellemző elemeinek összegyűjtése a Tk. 25-26. oldalán található képek és a 27. oldalon látható marhaszámlálást ábrázoló kép valamint a hozzá tartozó feladatok felhasználásával; A Tk. 31. oldalán található térképes feladatsor;

Óra- szám	Tananyag	Fogalmak Folyamatok Összefüggések	Fejlesztendő kompetenciák	Módszertani javaslatok, ötletek
----------------------	-----------------	--	--------------------------------------	--

		→ életmódváltás, rétegzett társadalmak, állam, civilizáció	E: különböző típusú források összevetése; Történelmi térkép felhasználása ismeretszerzéshez.	A Tk. 26. oldalán Narán-Szin sztéléje és a hozzá kapcsolódó feladatok (+ Hammurapi törvénygyűjteményé- nek zárszava 34. old.); A Tk. 31. oldalán található térképes feladatsor.
6.	Az első civilizációk I. Az első civilizációk létrejöttének közös és eltérő természet- földrajzi és gazdasági jellemzői	Mezopotámia (sumerok, Babilon) Egyiptom India Kína Fönícia Izrael Városállam Alsó- és Felső- Egyiptom Indus-völgyi civilizáció Árja Gyarmatváros Kánaán Öntözéses gazdálkodás	Pl. K: topográfiai elemek megtalálása történelmi térképeken; természetföldrajzi sajátosságok megállapítása történelmi térképek segítségével; E: különböző területek azonos és különböző természetföldrajzi sajátosságainak megállapítása, következtetések levonása az életmódra kifejtett hatásukkal kapcsolatban. K: termelési technikák jellemzése különböző típusú források alapján.	Pl.: Az első államok területi elhelyezkedése, városai, folyói Tk. 32- 41. old. térképei alapján Az öntözéses gazdálkodást, a nomád életmódot, a kereskedelmet elősegítő feltételek összegyűjtése a Tk. 32-41. old. térképei segítségével Az öntözéses gazdálkodás és a kereskedelem jellegzetes vonásai a Tk. 33. old. Hérodotosztól származó idézet, 37. old. Csu fejedelmének utasítása, 40. old. föníciai hajó.
7.	Az első civilizációk II.	Fáraó Óbirodalom	Pl.: K: információk gyűjtése és	

Óra- szám	Tananyag	Fogalmak Folyamatok Összefüggések	Fejlesztendő kompetenciák	Módszertani javaslatok, ötletek
----------------------	-----------------	--	--------------------------------------	--

	Eltérő és hasonló vonások az ókori Kelet első civilizációinak társadalmi szerkezetében, államszervezetében és kulturális örökségében	Piramisok Selyemút pénz Babiloni fogság diaszpóra	következtetések levonása írott forrás alapján; E: megállapítások a szerző szándékára vonatkozóan.	Tk. 34. old. Hammurapi törvénygyűjteménye
8.	Az első birodalmak	A birodalom fogalma, hódítás, hadsereg, királyi, császári hatalom, életmód, társadalom	Pl.: K: történelmi folyamat, eseménysor bemutatása történelmi térkép segítségével; Információgyűjtés képi forrásból; E: részletek iránti érzékenység, eltérések felismerése, indoklása, fejlődési folyamat bemutatása K: információk gyűjtése szöveges forrásból; E: írott forrás kritikai elemzése.	Pl.: a különböző birodalmak területszerzései a Tk. 42,44, és 47. old. térképek alapján; A hódítás módjának, a fegyverzetnek a bemutatása a Tk. 43. oldalának forrásai és a 45. oldal képeinek a felhasználásával; A hódító népek által használt harcászati eszközök, módszerek összehasonlítása, értelmezése a Tk. forrásai alapján (30,33,43,45,48.oldalak képei) A kasztrendszer elemei Tk. 48. old. Manu törvényei A Manu törvényeihez kapcsolódó utolsó feladat
9-10.	Vallás az ókori Keleten	Politeizmus Vallási kultusz Karma	Pl.: K-E: táblázat készítése megadott szempontok szerint	Csoportmunka, a Tk. 50-57. old. forrásanyaga alapján

<i>Óra- szám</i>	<i>Tananyag</i>	<i>Fogalmak Folyamatok Összefüggések</i>	<i>Fejleszthető kompetenciák</i>	<i>Módszertani javaslatok, ötletek</i>
----------------------	-----------------	--	--------------------------------------	--

		Térítő vallás Alapított vallás Monoteizmus A különböző vallások társadalmi szerepe.	E: az egyes vallások és civilizációk kölsönhatásainak felismerése.	táblázat készítése az egy- egy vallásokról (vallás elnevezése, hely, jelleg, istenek és vallásalapítók, ábrázolásuk) A vallás társadalmi, politikai szerepe az egy- egy kultúrákban. Egyéni vitaindítók egy- egy forrás alapján: Tk. 51. old. Nabúhoz írt himnusz 52. old. Assurbanapli felirata 55. old. Lao-ce és Konfuciusz tanításai 56. old. szöveges források 57. old. Asóka felirata
11.	Kultúra az ókor Keleten I. Írásbeliség és tudományok	Piktogram Ékírás Hieroglif írás Szóírás Betűírás Az írás szerepe a hétköznapi életben	Pl. K: információgyűjtés és következtetések megfogalmazása tárgyi források alapján; Információgyűjtés képi forrásból megadott szempontok szerint; E: folyamat bemutatása képi források alapján, okok feltárása; K: információgyűjtés szöveges forrásból.	Pl.: az írás szerepének megfogalmazása a Tk. 58. old. rekonstrukció; Mire írtak, miért? Tk. 13. és 59. old. képei; A különböző írásokban használt jelek megfigyelése; Az írás fejlődése, egyszerűsödése; okok bemutatása; Pármunka a Tk. 61. oldalának szöveges forrása alapján: 1: tudományágak kigyűjtése 2: szükségletek felsorolása, amelyek életre hívták a fenti

<i>Óra- szám</i>	<i>Tananyag</i>	<i>Fogalmak Folyamatok Összefüggések</i>	<i>Fejleszthető kompetenciák</i>	<i>Módszertani javaslatok, ötletek</i>
----------------------	-----------------	--	--------------------------------------	--

				tudományokat.
12.	Kultúra az ókori Keleten II. Építészet, művészet, irodalom	Építészeti technikák Építőanyagok Ábrázolásmód A művészeti alkotások célja: vallásos és uralmi, politikai.	Pl.: K: egy művészeti alkotás felhasználása egy történelmi korszak sajátosságainak bemutatására; E: a művészeti alkotás alapján közvetlenül megfogalmazható állításokon túl a készített szándékainak feltárása, eddigi ismeretek egybevetése a források információival, feltételezések megfogalmazása, egy adott régió sajátosságainak megállapítása műalkotások segítségével.	Pl.: egyéni munka, vázlatkészítés szóbeli felelethez: a művészeti alkotások anyaga, az ábrázolás módja, festés, közvetített tartalmak és érzések, ábrázolt társadalmi rétegek a Tk.60-64. oldalának képi forrásai alapján; Egyéni munka, vázlatkészítés szóbeli felelethez: Milyen tartalmakat akartak közvetíteni a készítettők az egyes műalkotásokkal; az ókori civilizációkról eddig tanult gazdasági, társadalmi és államirányítási jellemzők felbukkanása a műalkotásokon (Tk. 60-64. oldalak forrásai).

<i>Óra- szám</i>	<i>Tananyag</i>	<i>Fogalmak Folyamatok Összefüggések</i>	<i>Fejleszthető kompetenciák</i>	<i>Módszertani javaslatok, ötletek</i>
----------------------	-----------------	--	--------------------------------------	--

Hellén és római világ

13- 14.	<p>Hellász születése A kezdetek: Kréta Mükéné Trója Hellász</p>	<p>Palotaváros Polisz Görög gyarmatosítás Munkamegosztás Kereskedelem Piac Pénz Antikvitás</p>	<p>Pl.: K: lényeges és másodlagos információk megkülönböztetése különböző típusú források alapján;</p> <p>eltérő és azonos elemek felismerése;</p> <p>fogalom meghatározása írott forrásban szereplő elemek alapján;</p> <p>E: történelmi személyek szerepének értékelése;</p> <p>K: információgyűjtés, térkép elemeinek értelmezése;</p> <p>K-E: folyamat bemutatása térkép alapján; következtetések</p>	<p>Pl.: Kréta és Mükéné életmódjára, gazdaságára és hitvilágára vonatkozó legfontosabb állítások megfogalmazása a Tk. 66. és 67. oldalának forrásai alapján; Kréta, Mükéné és Trója hasonló és eltérő jellemzőinek megfogalmazása a fenti források és a 69. oldalon található Trója kifosztásáról szóló szöveg felhasználásával;</p> <p>A hellén és barbár fogalmak meghatározása – Tk. 70. old. szöveges forrás;</p> <p>Homérosz megítélése a kortársak szerint- Tk. 69. old. Áldozat Homérosznak;</p> <p>Hellász gazdasági, természetföldrajzi viszonyainak bemutatása (Tk. 71. old. Térkép) A gazdasági élet változása Hellászban: önellátó gazdálkodástól az árutermelésig</p>
------------	--	--	---	--

<i>Óra- szám</i>	<i>Tananyag</i>	<i>Fogalmak Folyamatok Összefüggések</i>	<i>Fejleszthető kompetenciák</i>	<i>Módszertani javaslatok, ötletek</i>
----------------------	-----------------	--	--------------------------------------	--

			<p>levonása írott forrásból; különböző típusú forrásokból nyert információk összevetése; érvekkel alátámasztott vélemény szóbeli előadása;</p> <p>K-E: szóbeli ismertető.</p>	<p>csoportmunka</p> <ol style="list-style-type: none"> Tk.71.old. térkép,72.old. Hésziodosz idézet + kép; Tk.71.old. térkép,72.old. térkép; Tk.71.old. térkép, 73.old. Arisztotelész idézet; Tk.73.old. Xenophón idézet; <p>Egyéni munka (kiselőadás) az eddig tanult pénzeokról (forma, anyag, készítési mód, rajtuk szereplő ábrázolások, funkciójuk stb.) Tk. 37, 44, 48, 73. old.</p>
15-16.	A poliszok születése I. Athén	Polisz Arisztokratikus köztársaság Arisztokrata Démosz Demokrácia A demokrácia létrejötte és működési mechanizmusa Athénban	<p>Pl.:K: információk gyűjtése sematikus ábrából;</p> <p>E: szöveges elemzés készítése sematikus ábra alapján;</p> <p>K: korabeli társadalmi, politikai viszonyokra vonatkozó megállapítások megfogalmazása;</p>	<p>Pl.: a demokrácia működése:</p> <ul style="list-style-type: none"> - hivatalok és tisztségek felsorolása - feladatkörök megállapítása a Tk. 76. old. Ábrája alapján; <p>A demokrácia működésének elemzése, hatalmi súlypontok megállapítása (Tk. 76. old. ábra);</p> <p>A démosz érdekeit szolgáló politikai elemek kigyűjtése a Tk. 76. old. szöveges forrásokból;</p>

<i>Óra- szám</i>	<i>Tananyag</i>	<i>Fogalmak Folyamatok Összefüggések</i>	<i>Fejleszthető kompetenciák</i>	<i>Módszertani javaslatok, ötletek</i>
----------------------	-----------------	--	--------------------------------------	--

			E: az egyén és közösség érvényesülési lehetőségeinek és korlátainak bemutatása;	Egyéni véleményalkotás a fentebb kigyűjtött adatok alapján a démosz hatalomérvényesítéséről Athénban (TK. 76.old. szöveges forrás)
17-18.	Poliszok születése II. Spárta A görög–perzsa háborúk	A katoná állam társadalma, politikai vezetése és normái; Marathon Thermophüli Szalamisz	Pl.: K: lényeges információk kiválasztása; E: összefoglaló ismertetés készítése; K-E: információk gyűjtése és azok értelmezése térkép alapján, egyszerű táblázat összeállítása.	Pl.: a spártai társadalom jellemző, „értékei”, sajátosságai a Tk. 78-79. oldalán található szöveges források alapján; A spártai állam sajátosságainak és a fenti feladat során kigyűjtött jellemzők közötti összefüggések feltárása, összefoglaló elemzés készítése Spártáról; A görög–perzsa háborúk a Tk. 79. old. térképe alapján: - hadjáratok adatainak leolvasása - információk táblázatba foglalása a hadjáratok stratégiai jellemzőinek kikövetkeztetése a térkép segítségével.
19.	Poliszok születése III. Egybevetések, vélemények	Az antik demokrácia sajátosságai-aktualizálás; Athén és Spárta összehasonlítása	Pl.: K-E: vitaindítók tartása meghatározott témában; előre megadott álláspontok képviselete egyes történelmi kérdések	Pl.: csoportmunka: az antik demokrácia pozitív és negatív oldalai; Ennek esetleges aktualizálása a modern kori demokráciákra; Az athéni és a spártai

<i>Óra- szám</i>	<i>Tananyag</i>	<i>Fogalmak Folyamatok Összefüggések</i>	<i>Fejlesztendő kompetenciák</i>	<i>Módszertani javaslatok, ötletek</i>
----------------------	-----------------	--	--------------------------------------	--

			megvitatása során; érvekkel alátámasztott vélemény megfogalmazása.	politikai berendezkedés pozitív/negatív vonásai;
20.	Város- államokból birodalmak I.	A polisz kereteinek felbomlása „athéni birodalom” Pelopon- nésszoszi háború Makedónia	Pl.: K : szöveges forrásból gyűjtött információ korábbi ismeretekkel való egybevetése; K-E : két azonos tárgyú történelmi forrás közötti tartalmi különbségek megállapítása, az írók szándékának feltárása, a különbségek okainak felderítése; K : azonosságok és különbségek megállapítása egy- egy történelmi fogalom kapcsán rekonstrukciós rajz alapján.	Pl.: a birodalmi kormányzásra utaló elemek Athénban a Tk. 83-84. oldalán található szöveges források és az eddig tanult ismeretek alapján; Makedónia szerepének megítélése athéni szemmel Tk. 84. old. Démoszthenész, 85. old. Iszokratész idézetei; A görög és makedón falánx összehasonlítása Tk. 74. és 84. old. Rajzai
21.	Város- államokból birodalmak II. Nagy Sándor és birodalma, a hellenizmus	Hellén Hellenizmus A hellenizmus kulturális öröksége	Pl. K-E : szóbeli ismertető tartása; K : információk gyűjtése különböző típusú források alapján, a szerzett információk egybevetése és	Pl.: kiselőadás tartása képek, filmrészletek felhasználásával Nagy Sándor életének érdekesebb elemeiről, híres csatáiról és a hozzájuk fűződő legendákról, a világ hét csodájáról stb.; Nagy Sándor tulajdonságainak összegyűjtése a Tk. 85. old. Dombormű ábrázolás és a Plutarkhosztól

<i>Óra- szám</i>	<i>Tananyag</i>	<i>Fogalmak Folyamatok Összefüggések</i>	<i>Fejlesztendő kompetenciák</i>	<i>Módszertani javaslatok, ötletek</i>
----------------------	-----------------	--	--------------------------------------	--

			értelmezése; E: kimagasló történelmi személyiség szerepének értékelése.	származó idézet alapján; Nagy Sándor személyiségének, uralkodói szerepének értékelése a fenti információk és az eddig szerzett ismeretek alapján.
22.	Róma felemelkedése I. Alapítás- köztársaság- Itália meghódítása	Városalapítás Etnikai viszonyok Patricius- plebejus Arisztokratikus köztársaság Köztársaság A területszerző háborúk és a politikai jogkiterjesztés összefüggése coloniák	Pl.: K: információgyűjtés térkép alapján, szóbeli ismertetés tartása; E: egy történelmi eseményre vonatkozó források mögött rejlő szerzői szándékok feltárása; K: információk gyűjtése tematikus ábra alapján; E: szemléltető ábrák tartalmi kiegészítése; E: történelmi eseményekkel kapcsolatos következtetések megfogalmazása.	Csoportmunka: K: Itália etnikai viszonyainak ismertetése a Tk. 88. old. Térkép alapján, E: Róma alapításának különböző „variációi” és az ezek mögött rejlő szándékok feltárása a Tk. 88. old. kép és a 89. old. vázakep felhasználásával; A római köztársaság intézményei és magistrátusai – elnevezések, népgyűlések jogkörének kigyűjtése a Tk. 91. oldalán található ábra alapján; Hiányzó jogkörök beírása az ábrába Tk. 91. oldal; A területszerző hadjáratok és a római jogkiterjesztés összefüggései Tacitus idézete alapján Tk. 92. old.
23.	Róma felemelkedése II. Itáliai államból	Pun háborúk Provincia Romanizáció Római polgárjog	Pl.: K: információgyűjtés, megállapítások történelmi térkép	Pl. a birodalom nagyságú Róma kialakulásához vezető hadjáratok felsorolása,

<i>Óra- szám</i>	<i>Tananyag</i>	<i>Fogalmak Folyamatok Összefüggések</i>	<i>Fejlesztendő kompetenciák</i>	<i>Módszertani javaslatok, ötletek</i>
----------------------	-----------------	--	--------------------------------------	--

	birodalom		<p>alapján;</p> <p>E: következtetések levonása történelmi forrásokból szerzett információk és az eddig tanultak alapján;</p> <p>E: szóbeli ismertető</p>	<p>eredményességük leolvasása a Tk. 96. old. térképéről;</p> <p>Miért volt sikeres a római hadviselés? A hadviselés elemeinek összegyűjtése, következtetések levonása a Tk. 93. old. római hadihajó képe, 94. old. erődépítő legionáriusok, 95. old. ábra, szöveges forrás és a teknősbéka alakzatot ábrázoló kép segítségével;</p> <p>Kiselőadás Hannibál vagy Scipio vagy mindkettőjük életéről, pályafutásáról.</p>
24- 25.	A római köztársaság válsága és a kiút keresése I. Gazdasági, társadalmi változások, polgárháború	<p>Árutermelő</p> <p>latifundium</p> <p>Rabszolgák helyzetének változása</p> <p>Colonus</p> <p>Gazdag nobilitas</p> <p>Szegényedő kisbirtokosok</p> <p>Néppárt-szenátori rend</p> <p>A köztársaság politikai válságtünetei (hadsereg, állami hivatalok, polgárháború, rabszolga felkelések)</p>	<p>Pl.: K: információk gyűjtése különböző típusú történelmi forrásokból;</p> <p>E: a gazdaság változásainak végigvezetése több korszakon keresztül, különböző gazdaságok</p>	<p>Pl.: Róma árutermelő, munkamegosztáson alapuló gazdaságának jellemzői a Tk. következő forrásai alapján: 97. old. római üzletek, 98. old. hajók, 98. old. Apricius szakácskönyve, a történelem atlasz Róma kereskedelmi útvonalait ábrázoló térképe; a rabszolgák szerepe ebben a gazdaságban Tk. 97. old. két szöveges forrása, 99. old. mozaik;</p> <p>A görög és a római gazdaság különböző ágazatainak összehasonlítása, összefüggések megállapítása írásbeli</p>

<i>Óra- szám</i>	<i>Tananyag</i>	<i>Fogalmak Folyamatok Összefüggések</i>	<i>Fejlesztendő kompetenciák</i>	<i>Módszertani javaslatok, ötletek</i>
----------------------	-----------------	--	--------------------------------------	--

			<p>összehasonlítása, feleletvázlat készítése;</p> <p>K-E: táblázat készítése tankönyvi szöveg alapján;</p> <p>E: következtetések és feltételezések megfogalmazása táblázat alapján.</p>	<p>feleletvázlat készítésével a fenti források és a Tk. 71-73. oldalának felhasználásával;</p> <p>Társadalmi változásokat bemutató két táblázat összeállítása a Tk. 99. old. vonatkozó leckerész alapján: 1. táblázat: társadalom a hódítások előtt 2. táblázat: római társadalom a hódításokat követően;</p> <p>A fenti változások jellegének megállapításával feltételezések megfogalmazása a várható konkrét társadalmi és politikai következményeket illetően.</p>
26.	<p>A római köztársaság válsága és a kiút keresése II. Harc az egyeduralomért- Sulla, Caesar, Augustus</p>	<p>Diktatúra Triumvirátus Örökös diktátor Principátus</p>	<p>Pl.: E: a bemutatott esemény megítélése egymástól eltérő történelmi források esetén, a szerző(k) szándékainak bemutatása;</p> <p>K: információgyűjtés és vázlat készítése szöveges források felhasználásával;</p>	<p>Pl.: Caesar hatalomátvétele- Elhangzott-e az Alea iacta est? A Tk. 101. old. szöveges forrásai;</p> <p>Csoportmunka:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Caesar politikai, hadvezéri jellemvonásai Tk. 102. old. Suetoniustól származó idézet, 2. Augustus jelleme, tettei a Tk. 103. old.

<i>Óra- szám</i>	<i>Tananyag</i>	<i>Fogalmak Folyamatok Összefüggések</i>	<i>Fejleszthető kompetenciák</i>	<i>Módszertani javaslatok, ötletek</i>
----------------------	-----------------	--	--------------------------------------	--

			E: két politikai rendszer azonos és eltérő vonásainak bemutatása.	felírat alapján; Caesar és Augustus uralmi rendszerének összehasonlítása az összegyűjtött adatok felhasználásával.
27- 28.	A császárkor I. A birodalom területi változásai Barbárok Pannónia provincia	Róma területi változásai a császárkorban Limes Kelták, germánok, pannonok Barbárok Romanizáció	Pl.: K-E: információgyűjtés, folyamatábrázolás térkép alapján; K: fogalom meghatározás, azonos és eltérő vonások összegyűjtése; K: történelmi térképek jeleinek értelmezése, következtetések levonása; K: információgyűjtés különböző típusú történelmi forrásokból.	Pl.: K: a meghódított barbár népek, az általuk lakott területek megnevezése a Tk. 105. old. térképe alapján; E: Róma területi növekedésének nyomon követése a Tk. 96, 109. és 114. oldalán található térképek felhasználásával; A barbár és a romanizáció fogalmának meghatározása, a barbár fogalom relativitása a rómaiak számára, a különböző népek azonos és eltérő vonásai római források alapján (Tk. 105, 106,107. old. szöveges forrásai, 92, 106. old. rajzok); Pannónia elhelyezkedése, értékei a rómaiak számára, római helységnevek mai megfelelői Tk. 111. old. térkép és 110. old. szöveges forrás; Pannónia kulturális öröksége Tk. 112. old. forrásai.
29.	A császárkor II.	Császári dinasztiák	Pl.: K: különböző típusú források	Pl.: csoportmunka: a birodalom különböző

<i>Óra- szám</i>	<i>Tananyag</i>	<i>Fogalmak Folyamatok Összefüggések</i>	<i>Fejleszthető kompetenciák</i>	<i>Módszertani javaslatok, ötletek</i>
----------------------	-----------------	--	--------------------------------------	--

	Principátus→do minátus Népvándorlás	A Kr. u. 3. sz. válságtünetei Népvándorlás	használata, információk csoportosítása; E: folyamatábra szerkesztése megadott paraméterek alapján.	válságtüneteinek értelmezése a következő források alapján: Tk. 114. old. térkép, képi és szöveges források, 113. old. kép, 157. old. térkép, 158. old. szöveges, 159. old. képi források; Az összegyűjtött elemek csoportosítása; A birodalom válságának kibontakozását bemutató folyamatábra megrajzolása az összegyűjtött adatokból, ennek értelmezése.
--	---	--	--	--

Az antik világ kulturái

30.	A mindennapi élet I. Anyaggyűjtés – könyvtári óra	Család Öltözködés Higiénia Lakóhely Sport Vízvezeték, utak, csatornák Középületek Oktatás Művészetek Szórakozás	Pl.: K : táblázat és kivonat készítése tudományos ismeretterjesztő szövegekből, lexikonokból és enciklopédiákból.	Pl.: pármunkában anyaggyűjtés és abból táblázat készítése a következő szempontok szerint: a végzett tevékenység, annak színhelye, a tevékenység során felhasznált eszközök (azok leírása), a tevékenységben résztevők köre stb. a Tk. 116-130. oldalain található tankönyvi szövegek és történeti
-----	--	---	--	---

<i>Óra- szám</i>	<i>Tananyag</i>	<i>Fogalmak Folyamatok Összefüggések</i>	<i>Fejlesztendő kompetenciák</i>	<i>Módszertani javaslatok, ötletek</i>
----------------------	-----------------	--	--------------------------------------	--

				források alapján, felhasználva az iskolai könyvtár nyújtotta lehetőségeket is.
31.	A mindennapi élet II. Bemutató	Lásd előbb.	Pl.: K és E: Összefüggő szöveg szerkesztése táblázat alapján, szóbeli előadás tartása; a görög és római életmód hasonló és eltérő elemeinek megállapítása.	Pl.: csoportmunka 1. csoport: egy athéni polgár egy napjának bemutatása 2. csoport: egy római polgár egy napjának bemutatása az előző órán elkészített táblázatok egybevetésével. Csoportonként egy előadó. Az éppen nem szereplő csoport tagjainak feladata az elhangzó athéni/római élet azonos és eltérő vonásainak lejegyzése.
32.	Tudomány és filozófia I. Filozófia	Filozófia Korai materialisták Szofisták Szókratész védőbeszéde Platón államelmélete Arisztotelész logikája Sztóikusok	Pl.: K és E: feltételezések megfogalmazása, a csoportosítás szempontjainak megállapítása; E: kritikai vélemény megfogalmazása; K: filozófia fogalom meghatározása egy szépirodalmi szövegrész alapján;	Pl.: brainstorming: egyéni ötletek és eddigi ismeretek felsorolása a világ keletkezésére, szempontok kiválasztása az elhangzottak rendszerbe foglalására; A gondolkodás jellegéről folytatott véleménycseré a Tk. 132. old. Szókratészről és Platónról származó szövegrészek felhasználásával; A logika és a szillogizmus fogalmának meghatározása a Tk. 134. old. Luciano De Crescenzo-tól származó

<i>Óra- szám</i>	<i>Tananyag</i>	<i>Fogalmak Folyamatok Összefüggések</i>	<i>Fejlesztendő kompetenciák</i>	<i>Módszertani javaslatok, ötletek</i>
----------------------	-----------------	--	--------------------------------------	--

			<p>E: összefüggések feltárása, feltételezések megfogalmazása szöveges történeti forrás alapján.</p>	<p>idézet alapján; A sztoikus filozófia személyes és esetleges környezeti összefüggései (Tk. 134. old. Epiktétosz szövegrészlete).</p>
33.	<p>Tudomány és filozófia I. Tudományok</p>	<p>Tudományos módszerek Térképészet Orvostudomány „Társadalom-tudományok”</p>	<p>Pl.: K: azonosságok és különbségek megállapítása;</p> <p>E: folyamatok értelmezése, egy történelmi jelenség okainak sokoldalú feltárása a források és meglévő ismeretek alapján;</p> <p>K-E: személyes vélemény megfogalmazása;</p> <p>K: fogalom meghatározása szöveges történeti forrás</p>	<p>Pl.: egyéni munka A Tk. 134-135. old. található térképek összehasonlítása az ott megadott szempontok szerint (pontosság, központ stb.), történelmi okok keresése az eddig tanult ismeretek felhasználásával a fenti jelenségek magyarázatára;</p> <p>Pármunka: az antik tudományos eredmények védelme (egyik fél) – kritikája (másik fél) Tk. 135. old. Eratoszthenész számításai, 139. old. orvosi műszerek; 160. old. vitruviusi ember;</p> <p>Arisztotelész Politikájának részlete (Tk.137.old. + ábra) alapján kritikai vélemény megfogalmazása, az elhangzottak esetleges aktualizálása;</p> <p>A történetírás fogalma, feladatainak meghatározása Livius gondolatainak</p>

<i>Óra- szám</i>	<i>Tananyag</i>	<i>Fogalmak Folyamatok Összefüggések</i>	<i>Fejlesztendő kompetenciák</i>	<i>Módszertani javaslatok, ötletek</i>
----------------------	-----------------	--	--------------------------------------	--

			felhasználásával.	felhasználásával (Tk. 137. old.).
34- 35.	Az antikvitás vallásai	Politeizmus Antropomorf istenek Görög-római megfelelések Császárkultusz Misztériumvallások A vallás társadalmi és politikai szerepe	Pl.: K-E: információgyűjtés különböző történeti forrásokból, egy történelmi korszak jellemző vonásainak megállapítása műalkotások segítségével; K: táblázat hiányzó elemeinek beírása;	Pl.: csoportmunka 1. csoport: az antikvitás isteneinek sokoldalú jellemzése, általánosan jellemző vonások megállapítása Tk. 140. old. Plutarkhosztól idézett részlet és a részeg Herkulest ábrázoló kép, 143. old. Aphrodité szobra és a Zeusz-szobor, 2. csoport: az antik vallás társadalmi és politikai szerepének megállapítása Tk. 142. old. fogadalmi ajándék felirata, 143. old. Hérodotosztól származó idézet, 140. old. Commodus, 141. old Claudius szobra (a császárkultusz jegyei, kialakulásának okai); A szaktanár által előre elkészített táblázat

Óra- szám	Tananyag	Fogalmak Folyamatok Összefüggések	Fejleszthető kompetenciák	Módszertani javaslatok, ötletek
----------------------	-----------------	--	--------------------------------------	--

			<p>E: ugyanarról a jelenségről szóló ellentétes véleményt képviselő szöveges források egybevetése, következtetések levonása.</p>	<p>(istenek görög-római nevei, minek az istene; benne van még a táblázatban Hórusz, Ízisz, Mithrász és Janus) egyes kihagyott rubrikáinak kitöltése, a nem antik eredetű istenek „népszerűségének” okai;</p> <p>A judaizmus helyzete a Római birodalomban Tk. 144-45 old. szöveges források elemzése és összehasonlítása, következtetések megfogalmazása.</p>
36.	A korai kereszténység	Messias Ó- és Újszövetség Evangelium Szeretet Eukarisztia Páli fordulat A kereszténység szerepe a birodalomban	<p>Pl.: K: elemek gyűjtése és személyes vélemény megfogalmazása szöveges források és az eddig tanultak alapján;</p> <p>E: történelmi jelenség bemutatása különböző típusú történelmi források alapján;</p> <p>K: információk gyűjtése, személyes vélemény megfogalmazása;</p>	<p>Pl.: Jézus tanításainak alapelemei a Tk. 147-48. old. alapján; A császárkultusz és a kereszténység „ütközőpontjai”;</p> <p>Összefüggés a kereszténység terjedésével kapcsolatban a Tk. 149.old. Pál levele és a 150. old. térképe alapján;</p> <p>A keresztényüldözések ideológiai elemeinek összegyűjtése a Tk. 153. old. Tertullianustól és a 152. old. egy „pogány írótól” származó idézetek felhasználásával, személyes vélemények</p>

Óra- szám	Tananyag	Fogalmak Folyamatok Összefüggések	Fejleszthető kompetenciák	Módszertani javaslatok, ötletek
----------------------	-----------------	--	--------------------------------------	--

			K: történelmi jelenség elemeinek bemutatása képi forrás segítségével.	megfogalmazása a keresztények „veszélyességét” bizonygató „érvek” jellegéről; A kereszténység államvallássá válása – az államvallásra utaló jelek felismerése a Tk. 155. old. képi forrás alapján.
--	--	--	--	---

Az Európán kívüli világ a középkorban

37.	Kína és a sztyeppei nomádok	Han-dinasztia: Kína fénykora Jüan-dinasztia: mongol császárok kora, Marco Polo Ming-dinasztia: Kína a tengerek ura, bezárkózás	Pl.: K-E: információgyűjtés, lényegkiemelés; nagyobb időtávot felölelő folyamat bemutatása;	Pl.: Információgyűjtés 3 csoportban: <i>1. a Han-kor „vívmányai”:</i> Tk. 162. old. közalkalmazotti vizsga, számszeríj, foci Tk. 164. old. Nagy Csatorna, nyugati borkereskedő, tevé és gondozója Tk. 165. old. rizspalánták ültetése, térkép Tk. 166. old. kínai papírpénz, iránytű és lőfegyver; <i>2. Kína mongol uralom alatt:</i> Tk. 167. old. A mongolok titkos története Tk. 168. old. képek Tk. 169. old. térkép
-----	------------------------------------	--	---	---

Óra- szám	Tananyag	Fogalmak Folyamatok Összefüggések	Fejleszthető kompetenciák	Módszertani javaslatok, ötletek
----------------------	-----------------	--	--------------------------------------	--

			E: kiselőadás tartása.	Tk. 170. old. képek; 3. <i>a Ming-kor több arca:</i> Tk. 171. old. Cseng Ho főeunuch, Kilencárbócos kínai hajó; A fent összegyűjtött anyagok segítségével egy-egy császár nevében önéletrajzi írás megfogalmazása csoportonként.
38.	Az iszlám születése, muszlim birodalmak	Az Arab-félsziget lakói, Mohamed tevékenysége, Iszlám tanok, Területi terjeszkedés, Korán Síita Szunnita.	Pl.: K-E: információgyűjtés; történelmi személyiség többoldalú bemutatása; E: különböző álláspontok árnyalt bemutatása szöveges forrás alapján; E: fogalom meghatározása különböző típusú források és a tankönyvi szöveg	Pl.: A következő feladatok csoportokban végezhetők: Mohamed legfőbb jellemzőinek összegyűjtése, tevékenységének értékelése Tk. 172. old. szöveges forrás, a Gábrriel arkangyalt ábrázoló kép, 173. old. Mohamed éjszakai utazása és Mohamed elhelyezi a Fekete Követ; Az iszlám viszonya a szomszédos népekhez (népek kategorizálása, tetteik, velük szemben tanúsított bánásmód, igazhitűek kötelességei stb.); a fentiek magyarázata; Fogalmak: török, kurd, perzsa, berber, mameluk, mór Tk. 177-178.oldalainak felhasználásával, ezen

<i>Óra- szám</i>	<i>Tananyag</i>	<i>Fogalmak Folyamatok Összefüggések</i>	<i>Fejlesztendő kompetenciák</i>	<i>Módszertani javaslatok, ötletek</i>
----------------------	-----------------	--	--------------------------------------	--

			<p>információinak felhasználásával;</p> <p>E: folyamat bemutatása térképek segítségével.</p>	<p>népek mai lakóhelyének meghatározása;</p> <p>Az iszlám világ területi gyarapodásának bemutatása és ennek összekapcsolása az előző feladattal Tk. 176. és 178. old. térképei.</p>
39.	A muszlim gazdaság és társadalom. Tudományok	A muszlim gazdaság ágazatai, A társadalom sajátos vonásai; a tudomány vívmányai, jelentősége, hatása Európára	<p>Pl.: K: lényegkiemelés (kulcsszavak);</p> <p>E- K: különböző típusú források értelmezése, összefüggő írásbeli szöveges összegzés készítése;</p>	<p>Pl.:Az alábbi források mindegyikénél az arab gazdaságnak a forrás által bemutatott legfontosabb sajátosságát kell megnevezni:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Tk. 181. old. Karaván és karavánszeráj 2. Tk. 178. old. térkép 3. Tk. 180. old. térkép 4. Tk. 186. old. Arab hajó 5. Tk. 181. old. Vízkiemelő 6. Tk. 181. old. Ibn- Khálduntól származó idézet 7. Tk. 181. Ibn- Battútától származó idézet; <p>Kisesszé írásához módszertani megalapozás (egy esszé felépítése, kötelező tartalmi és formai elemei, forrásokból szerzett információk beépítése stb.). Témája az arab gazdaság és</p>

<i>Óra- szám</i>	<i>Tananyag</i>	<i>Fogalmak Folyamatok Összefüggések</i>	<i>Fejleszthető kompetenciák</i>	<i>Módszertani javaslatok, ötletek</i>
----------------------	-----------------	--	--------------------------------------	--

			E: kiselőadás tartása; bibliográfia összeállítása.	társadalom bemutatása az előzőekben említett források felhasználásával; Otthon összeállított rövid tájékoztató az arab tudományról, az érdeklődők számára rövid bibliográfia ismertetése a témával kapcsolatban.
40.	Fekete-Afrika, India, Kelet- Ázsia	Az „ismeretlen” civilizációk közelebb hozása a tanulókhöz, az Európa központú történelem- szemlélet kitágítása.	Pl.: K: információgyűjtés; személyes vélemény megfogalmazása, kérdések felvetése.	Pl.: Csoportmunka 1. Afrika (Tk. 182- 184.old.) 2. India (Tk. 185- 187.old.) 3. Kelet-Ázsia (Tk. 188- 189.old.) Feladat mindegyik csoport számára: 1. a térségre jellemző 3 legfontosabb történeti jellemző megnevezése és szemléltetése valamelyik adekvát forrás felhasználásával 2. a térség vallási összetételének bemutatása; 3. személyes vélemény/kérdé- sek megfogalma- zása a térséggel kapcsolatban; Házi feladat: Japán bemutatása az előző órán tanult esszéírasi

<i>Óra- szám</i>	<i>Tananyag</i>	<i>Fogalmak Folyamatok Összefüggések</i>	<i>Fejleszthető kompetenciák</i>	<i>Módszertani javaslatok, ötletek</i>
----------------------	-----------------	--	--------------------------------------	--

				ismeretek segítségével a Tk. 190-191. old. információi alapján a következő kulcsfogalmak felhasználásával: kínai kultúra, buddhizmus, sintó, isteni rangú császár, sógun, szamurájok, kamikáze.
41- 42.	Az óceán másik oldalán	Olmék kultúra Teotihuacani Birodalom Maja városállamok Azték Birodalom Inkák.	Pl.: K-E : kiselőadás művészeti alkotások leírásával; Történelmi szakszókincs és a hétköznapi nyelvet összehasonlítása, a tudományos és hétköznapi stílus különbségei.	Pl.: csoportmunka-idegenvezetés Amerika ősi kultúráinak helyszínein (ötletes, figyelemfelkeltő formákban): <ol style="list-style-type: none"> 1. maják: Tikál (Tk. 197. old. két fotója, 196. old. képei); 2. aztékok: Tenochtitlan (Tk. 194. old. rekonstrukciós képek, Emberáldozat Tk. 195. old.) 3. inkák: Machu Picchu és teraszok (Tk. 200. old. fotói, Kipu Tk. 199. old.) <p>ezzel egy időben egy max. tíz mondatos történelmi szakszókincssel megírt, jól megszerkesztett ismertető írása az adott kultúráról a Tk. vonatkozó leckeréseit is felhasználva.</p>
43.	Az ember és környezete	Ökológiai rendszer Természeti	Pl.: K : az eddigi ismeretek rendszerezése	Pl.: Az ember környezetkárosító magatartása (az eddig

<i>Óra- szám</i>	<i>Tananyag</i>	<i>Fogalmak Folyamatok Összefüggések</i>	<i>Fejlesztendő kompetenciák</i>	<i>Módszertani javaslatok, ötletek</i>
----------------------	-----------------	--	--------------------------------------	--

		erőforrások szüksége Környezetszeny- nyezés Ökológiai katasztrófa Az ókori és aktuális példák egybevetése.	környezeti szempontból; K: okok és magyarázatok érvekkel történő alátámasztása; E: történelmi analógiák keresése; hosszabb időtávú változások bemutatása.	tanultakból és napjainkból hasonló jellegű példák hozása): a) példák az erőforrá- sokkal való rossz gazdálko- dásra b) példák a környe- zetszeny- nyezésre Az ókorban lezajlott környezetkárosítás okainak feltárása az eddig tanultak és a Tk. forrásai alapján: Tk. 201. old. idézet a Bibliából, Mammutcsontból épített kunyhó, 203. old. Mezopotámiai táj, Pueblo Bonito, 189.old. Angkor Vat; A Húsvét-sziget ökológiai katasztrófájának értelmezése a Tk. forrásai segítségével, tanulságok megfogalmazása a mai kor embere számára; 1. információgyűj- tés az ökológiai katasztrófa összetevői Tk. 205-206. old. 2. Okok megállapítása; Tanulságok megfogalmazása a Tk.
--	--	--	---	---

<i>Óra- szám</i>	<i>Tananyag</i>	<i>Fogalmak Folyamatok Összefüggések</i>	<i>Fejleszthető kompetenciák</i>	<i>Módszertani javaslatok, ötletek</i>
----------------------	-----------------	--	--------------------------------------	--

				206. old. Jared Diamond gondolatainak segítségével.
--	--	--	--	---

Európa története a kora középkorban

44.	Népek és államok a Római Birodalom romjain I. Nyugat	A középkor Theodorik állama Korai hittérítők Kereszténység – ortodoxia – katolikusok.	Pl.: E: történelmi folyamat bemutatása, okok feltárása térkép alapján; K-E: információgyűjtés különböző típusú forrásokból; az új információk beépítése az eddigi ismeretekbe;	Pl.: Az egyes népek elhelyezkedésében beállt változások a Kr. u. 3-5.sz. folyamán (Tk. 157. és 208. old. térképei); Az államok változásai a Kr. u. 3-5.sz. folyamán (Tk. 157. és 208. old. térképei); A változások okainak feltárása a fenti térképek és a Tk. 210. old. kördiagramja alapján – Theodorik „sikerének” okai (Tk. 209. old. Jordanestől származó idézet, Theodori ravennai palotája); Pármunka: feladatháló összeállítása a korai hittérítők számára ajánlott teendőkről a megtérítendőik mindennapi életének ismeretében; A tervezet indoklása, majd egybevetése a források nyújtotta információkkal: Tk. 210. old. szöveges és képi forrásai.
-----	--	--	---	---

<i>Óra- szám</i>	<i>Tananyag</i>	<i>Fogalmak Folyamatok Összefüggések</i>	<i>Fejleszthető kompetenciák</i>	<i>Módszertani javaslatok, ötletek</i>
----------------------	-----------------	--	--------------------------------------	--

45.	Népek és államok a Római Birodalom romjain I. Kelet	Justinianus Újabb népvándorlás Avarok, bolgárok Arab hódítás Keletrómai birodalom→ Bizánci Birodalom.	Pl.: K : információgyűjtés; E : információgyűjtés; K : képi forrás leírása; E : szöveges forrás értelmezése; K : információk gyűjtése és súlyozása képek alapján.	Pl.: C hódításai Tk. 211. old. térkép; Kihívások Justinianus birodalma számára Tk. 211. old. térkép; Csoportmunka: Justinianus hatalmának legfőbb jellemzői, képről leolvasható információk: Tk. 212. old. Justinianus és Theodóra mozaikon, Hagia Sophia, 213. old. Hagia Sophia, Víztorló; Justinianus uralmának jellege Tk. 312. old. Justinianus törvénykönyve; A Keletrómai Birodalmat ért támadások – avarok, bolgárok – veszélyei Tk. 214. old. képi források, 215. old. Görögtűz, Thesszaloniki elfoglalása; Konstantinápoly sikeres ellenállásának oka: Tk. 215. old. Konstantinápoly.
46.	Keresztény egyházak I. A nyugati egyház	A kereszténység terjedése Egyházi hierarchia Földbirtokosi szerepek Művelődési monopólium Püspökség, templom, dézsma	Pl.: E : folyamat bemutatása, okok és következmények feltárása térképes forrás alapján; K : információk gyűjtése több forrástípusból, egyszerűbb	Pl.: A kereszténység terjedése, ennek összefüggései, következményei a Tk. 216. old. térkép alapján; Csoportmunka (mindkét téma dupla csoportban): 1. világi papság

<i>Óra- szám</i>	<i>Tananyag</i>	<i>Fogalmak Folyamatok Összefüggések</i>	<i>Fejleszhető kompetenciák</i>	<i>Módszertani javaslatok, ötletek</i>
----------------------	-----------------	--	-------------------------------------	--

		Kolostor, szerzetesek, apát, remeték Engedelmisség, szegénység, tisztaság Ora et labora	következtetések levonása; K: fogalom tartalmi elemeinek értelmezése.	2. szerzetesek (társadalomban, egyházban elfoglalt helyük, szerepük) Egy püspök és egy szerzetes rövid önéletrajzának összeállítása: Püspök - Tk. 217. old. A püspök és papsága, Püspöki trónus, 219. old. ábra, 220. old. Adémar de Chabannes krónikája; Szerzetes – Tk. 224 Ciszterci szerzetesek és Szent Benedek Reguláiból, 219. old. Szent Jeromos, 218. old. Szent Márk, 219. old. ábra; Az egyházak művelődési monopóliuma – tartalmi elemek összegyűjtése a Tk. 218. old. Nagy Szent Gergely, 219. old. Szent Jeromos, 224. old. valamennyi kép alapján.
47.	Keresztény egyházak II. A keleti és a nyugati egyház	Kelet és Nyugat különbségei→ szkizma A keleti kereszténység sajátosságai Pópa Cölibátus képrombolás	Pl.. K: lényeges információk kiemelése tudományos- ismeretterjesztő szövegből	Pl.: A keleti kereszténység és a császári hatalom egymáshoz való viszonya a Tk. 221. old. III. Leó császárról szóló tankönyvi szövegrész és a 213. old. Mozaik a Hagia Sophiában c. kép alapján;

<i>Óra- szám</i>	<i>Tananyag</i>	<i>Fogalmak Folyamatok Összefüggések</i>	<i>Fejleszthető kompetenciák</i>	<i>Módszertani javaslatok, ötletek</i>
----------------------	-----------------	--	--------------------------------------	--

			<p>K: információgyűjtés</p> <p>E: különböző álláspontok mögött rejlő szándékok árnyalt bemutatása;</p>	<p>A keleti és nyugati kereszténység egyházi szokásbeli különbségei Tk. 222. old. R.W. Southerntől származó szövegrész;</p> <p>Az egyházszakadás mögött rejlő hatalmi érdekek feltárása, a szkizma „megváltoztathatóságának” esélyei Tk. 222. old. II. Paszkál pápa levele, Az utolsó ítélet;</p>
48-49.	Vallás és a mindennapok	Vallásosság-közösségi identitás Félelemvédelem Elkárhózási-üdvözülés Szentek kultusza Zarándoklatok Ereklyék Román stílus	<p>Pl.: E: a társadalmi, politikai és vallási viszonyok kölcsönhatásainak többoldalú bemutatása;</p> <p>K: egyszerű vázlat</p>	<p>Pl.: pármunka:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. a kora középkor emberének hétköznapi félelmei az eddig tanultak alapján 2. a vallási közösséghez tartozás nyújtotta „válaszok” a fenti félelmekre a Tk. 226. old. képek, 227. old. Szűz Mária, Szt. Mihály arkangyal, 228. zarándokok, A hohewarti kolostor jegyzéke, 224. Egy gyermek kolostorba vonulása, 223. Santillanai román templom, Mont-Saint-Michel <p>A fentiek alapján</p>

<i>Óra- szám</i>	<i>Tananyag</i>	<i>Fogalmak Folyamatok Összefüggések</i>	<i>Fejleszthető kompetenciák</i>	<i>Módszertani javaslatok, ötletek</i>
----------------------	-----------------	--	--------------------------------------	--

			<p>készítése, fogalmak megnevezése;</p> <p>K: képi forrás megadott szempont szerinti értelmezése; egy történelmi kor főbb sajátosságainak bemutatása művészeti alkotások felhasználásával.</p>	<p>egyszerűsített tartalmi vázlat: történelmi jelenség-az egyház válasza;</p> <p>A román stílus jegyeinek összegyűjtése; társadalmi és politikai összefüggések megfogalmazása a Tk. 223. old. A santillanai..., Mont-Saint-Michel, 227. old. Szent Mihály arkangyal, 246. old. Aachen.</p>
50.	A Frank Birodalom	Klodvig→ karizmatikus királyság Merovingok Karolingok Nagy Károly császársága Pápai állam	<p>Pl.: K: következtetések levonása képi forrás elemei segítségével;</p> <p>K: különböző típusú forrásokból szerzett információk súlyozása, lényeg kiemelése, szaknyelv alkalmazása;</p> <p>K: fogalom meghatározás.</p>	<p>Klodvig hatalmának jellege, összetevői a Tk. 230. old. Klodvig megkeresztelése; A királyi hatalom változásai Tk. 230. old. Einhard: Nagy Károly élete, Kis Pippin, Pippin és Zakariás levelei;</p> <p>Egyéni információgyűjtés majd nagy Károly rövid életrajzának lexikon szócikk szerűen történő megfogalmazása Tk. 229. old. térkép, 231. old. Nagy Károly megkoronázása, 233. old. Einhard: Nagy Károly élete;</p> <p>A Karoling reneszánsz fogalmának összetevői 233. old. Károly levele a fuldai apátnak, A filozófia és a hét szabad művészet.</p>

<i>Óra- szám</i>	<i>Tananyag</i>	<i>Fogalmak Folyamatok Összefüggések</i>	<i>Fejleszthető kompetenciák</i>	<i>Módszertani javaslatok, ötletek</i>
----------------------	-----------------	--	--------------------------------------	--

51- 52.	Gazdaság és társadalom	<p>Árutermelés visszafejlődése Távolsági kereskedelem Szügyhám, nehézeke, kénnyomásos gazdálkodás, szélmalom Hűbériség Jobbágy- földesúr viszony</p>	<p>Pl.: K: információgyűjtés térképről és képi forrásból;</p> <p>E: következtetések levonása több forrástípus alapján;</p> <p>K-E: információgyűjtés és táblázat készítése;</p> <p>K: egyszerű</p>	<p>Pl.: A kereskedelem jellemzői a IX. század környékén (irányítók, irányok, hatások, áruk, pénz) Tk. 243. old. térkép, 235. old. képek; A gazdaság fejlettségére vonatkozó megállapítások megfogalmazása a fentiek alapján. Az adott szintről való elmozdulás jellege, iránya, a X. sz-i fellendülés Tk. 236. old. Szántás, 234.old. cím melletti szalagkép;</p> <p>Pármunka: a feudális társadalmi viszonyok</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. hűbériség Tk. 237. old. Jean Ilbelin könyve, 238. old. Hűbéreskü, Jean Ilbelin könyve; 2. jobbágy- földesúr viszony Tk. 239. old. Megállapodás a paraszti szolgáltatások- ról, 240.old. értekezés a birtok irányításáról; <p>Az összegyűjtött információk táblázatba foglalása (a viszonyban érintett társadalmi rétegek, alá- fölérendeltség mértéke, a viszonyba kerülés okai, szolgálat/szolgáltatás); A két táblázat</p>
------------	-------------------------------	--	--	---

<i>Óra- szám</i>	<i>Tananyag</i>	<i>Fogalmak Folyamatok Összefüggések</i>	<i>Fejleszthető kompetenciák</i>	<i>Módszertani javaslatok, ötletek</i>
----------------------	-----------------	--	--------------------------------------	--

			<p>következtetések levonása táblázat alapján;</p> <p>K: egyszerűbb ábra készítése.</p>	<p>páronkénti összehasonlítása, különbségek és hasonlóságok megállapítása;</p> <p>A feudális társadalom sematikus ábrájának elkészítése.</p>
53.	Az új évezred küszöbén I.	Népek és vallások Európa keleti felén Rusz Bizánc utolsó fénykora	<p>Pl.: K: információgyűjtés térképes forrás alapján, összefüggések megállapítása;</p> <p>K: információgyűjtés, egyszerű következtetések levonása.</p>	<p>Pl.: A történelmi atlasz vonatkozó térképe és a Tk. 216. old. térkép alapján szinkron táblázat készítése (népek, kereszténység felvételének időpontja, kereszténység típusa, egyéb vallások: kazárok, volgai bolgárok Tk. 242. old kék szöveg és orosz Őskronika első sorai) Mely népek alapítanak államot, állam neve, létrejöttének időpontja Tk. 251. old. térkép; összefüggések feltárása;</p> <p>Bizánc „külpolitikai” helyzetének elemzése Tk. 245. old. Bíborbanszületett Konstantintól származó szövegrész, 242. old. Bölcs Leó.</p>
54.	Az új évezred küszöbén I. Európa nyugati és déli fele	Verduni szerződés Nyugati- és keleti frankok Német-római Császárság Választófejedelmek Dózse – arisztokratikus	<p>Pl.: K: fogalommagyarázat; lényeges információk kiemelése; szaknyelv alkalmazása; kivonat készítése tudományos- ismeretterjesztő szöveg alapján.</p>	<p>Pl.: történelmi lexikon szócikkeinek szerkesztése csoportokban:</p> <p>1. verduni szerződés, velencei köztársaság Tk. 246. old. lecke szövege, térkép,</p>

<i>Óra- szám</i>	<i>Tananyag</i>	<i>Fogalmak Folyamatok Összefüggések</i>	<i>Fejlesztendő kompetenciák</i>	<i>Módszertani javaslatok, ötletek</i>
----------------------	-----------------	--	--------------------------------------	--

		köztársaság Viking – normann – varég Hódító Vilmos – Hastings		249. old. teljesen; 2. Német-római Császárság Tk. 247-248. teljes oldal; 3. vikingek Tk. 241. old. térkép, 250-251. teljes oldalak; 4. viking államok Tk. 252-253. oldalak; 5. viking államok Tk. 254. oldal.
--	--	---	--	---

A magyar őshazától Szent István államáig

55- 56.	A magyarság eredete és ősi története	Magyarság Eredetmítoszok Nyelvrokonság Uráli, finnugor, ugor kor Magyar őstörténet Magna Hungária Életmód	Pl.: K: fogalom többoldalú megközelítése; K: információgyűjtés, csoportosítás meghatározott szempontok alapján; E: új információk egybevetése az eddig ismeretekkel; E: feltételezések megfogalmazása; E: forráskritika alkalmazása;	Pl.: Tk. 256. old. Felmenők ábrájához tartozó feladatok elvégzése; Eredetmítoszok elemeinek összegyűjtése, azonosságok megállapítása Tk. 257. old. Kézai Simon krónikája; A fenti hasonlóságok vizsgálata más népek eredetmítoszaiban Tk. 258. old. 14. századi krónika a franciák „eredetéről”, Tk. 89. old. Róma „trójai eredete”; A fentiek lehetséges magyarázatai; A középkori eredetmítoszok
------------	---	---	---	--

Óra- szám	Tananyag	Fogalmak Folyamatok Összefüggések	Fejleszthető kompetenciák	Módszertani javaslatok, ötletek
----------------------	-----------------	--	--------------------------------------	--

			K: információgyűjtés, táblázat készítése.	„megbízhatósága” Tk. 257. old. Jordanes és Lintprand szövegrészletei; Egyéni vagy kiscsoportos munka - életmódtáblázat összeállítása: hely, idő, nép, életmód. Uráli és ugor Tk. 259. old. tankönyvi szöveg és térkép; Magna Hungária Tk. 260. old. tankönyvi szöveg.
57- 58.	Vándorlás a sztyeppén I.	Nomád- félnomád életmód Kapcsolat Európa országaival honfoglalás	Pl.: K: információgyűjtés, lényeges információk kiemelése;	Pl.: Csoportmunka – a nomád életmód elemeinek összegyűjtése: 1. harcmódor, fegyverek Tk. 263. old. 9-10. századi magyar lovas, Reflexíj, Bölcs Leó: Taktika, 265. old. Dzsajháni a magyarokról; 2. nomád állam Tk. 264. old. Anonymus, Bíborbanszülete tt Konstantin, 262. old. Bíborbanszülete tt Konstantin két szöveg, 265. old. Dzsajháni a magyarokról; 3. megélhetés, „gazdaság” Tk. 262. old. 10. sz.-i muszlim érmék, jövevényszavak, 265.old.

<i>Óra- szám</i>	<i>Tananyag</i>	<i>Fogalmak Folyamatok Összefüggések</i>	<i>Fejlesztendő kompetenciák</i>	<i>Módszertani javaslatok, ötletek</i>
----------------------	-----------------	--	--------------------------------------	--

			<p>E: szóbeli ismertető tartása;</p> <p>K-E: információgyűjtés és folyamat bemutatása térképes forrás alapján, összefüggések megállapítása.</p>	<p>Dzsajháni a magyarokról, 260. old. lapp család; Az előző órán elkezdett táblázat folytatása;</p> <p>Kiselőadás: az etelközi magyarok kapcsolata a szomszédos államokkal: Tk. 266. Hinkmar érsek bejegyzése, 267. old. bizánci források, 265. old. Dzsajháni a magyarokról, 271. old. Fuldai Évkönyvek;</p> <p>A honfoglalás folyamatának nyomon követése, a szállásterületek természetföldrajzi vonatkozásai, a Kárpát-medence sok szempontból kedvező adottságai, feltételei a Tk. 267. old. Képes Krónika, 270. old. térkép, 260. old. térkép.</p>
59.	Vándorlás a sztyeppén II.	Honfoglalás Legendák, krónikák a honfoglalásról	<p>Pl.: K-E: szöveges és képi forrás elemeinek egybevetése;</p> <p>E: bemutatott események mögötti szándékok feltárása képi forrás alapján; szöveg forráskritikája;</p>	<p>Szöveges forrás elemeinek beazonosítása a képi forráson Tk. 267. old. szöveg, A magyarok bejövetele;</p> <p>A festő szándékainak, a kor ideológiai elemeinek visszavetítése a honfoglalás korába. Szándékok és magyarázatok feltárása Tk. 268. old. A magyarok bejövetele; a</p>

<i>Óra- szám</i>	<i>Tananyag</i>	<i>Fogalmak Folyamatok Összefüggések</i>	<i>Fejleszthető kompetenciák</i>	<i>Módszertani javaslatok, ötletek</i>
----------------------	-----------------	--	--------------------------------------	--

			<p>E: ellentétes szándékok bemutatása, képi forrás elemeinek értelmezése.</p>	<p>morvák, a magyarok és Árpád ábrázolása Tk. 269.old. Munkácsy festményén – aktualizálás a Millennium korára; A szerző szándékának bemutatása, a „mozgatórugók” megállapítása szöveges forrás alapján Tk. 264. old. Anonymus és Bíborbanszületett szövegei;</p> <p>A művész által közvetített gondolati elemek és azok művészi megfogalmazása Tk. 269. old. Szvatopluk és fiai, a fenti megállapításokkal történő egybevetése;</p>
60.	A kárpát-medencei magyar állam kialakulása	<p>Kalandozások Fejedelmi hatalom Kereszténység felvétele Géza Vajk Koronázás Szeniorátus-primogenitúra</p>	<p>Pl.: K: információgyűjtés térképről;</p> <p>K: információk gyűjtése szöveges és képi források alapján; információk egybevetése a korábban tanultakkal;</p> <p>E: különböző történelmi személyiségek tettei mögött meghúzódó azonos szándékok feltárása;</p>	<p>Pl.: a kalandozások irányainak, hatékonyságának megállapítása Tk. 272. old. térkép;</p> <p>A nomád harcmodor a kalandozások idején Tk. 273. old. Ibn Hajján szövege a magyarokról, Leo Marcisanus szöveges forrás, 274. old. Kalandozó magyarok csatája, Keleti Márk krónikája;</p> <p>A fejedelmi hatalom megszilárdításának eszközei Tk. 275. old. Jóannész Szküiltész Bulcsúról, 276. old. szöveges források, 277.</p>

<i>Óra- szám</i>	<i>Tananyag</i>	<i>Fogalmak Folyamatok Összefüggések</i>	<i>Fejlesztendő kompetenciák</i>	<i>Módszertani javaslatok, ötletek</i>
----------------------	-----------------	--	--------------------------------------	--

				<p>old. Koppány kivégzése, Gizella apja;</p> <p>Az Árpád-ház hatalmi legitimációja a későbbi korok krónikái alapján – elemek összegyűjtése pártmunkában:</p> <ol style="list-style-type: none"> szöveges források alapján: Tk. 275. old. Bíborbanszületett és Anonymus szövegei; képi források alapján: Tk. 276. old. Géza fejedelem, 289. old. Szt. István, 288. old. A Szent Jobb; <p>Együttes feladat: a fenti elemek összefoglalása, magyarázata; miért lehetett erre a legitimációra szükség a források keletkezési időpontjában?</p>
61.	Szt. István állama I.	<p>Az ország egyesítése Államszervezet kiépítése Egyházszervezet Vármegye- ispán Várbirtok- várispán Udvarház- udvarispán, nádor Érsekség- püspökség- apátság tized</p>	<p>Pl.: K: információgyűjtés térkép alapján; E: összefüggések megállapítása;</p> <p>K: vázlat készítése forrásokból nyert információk alapján;</p>	<p>Pl.: Az egyházszervezet felépítése Tk. 282. old. térkép; Az önálló egyházszervezet jelentősége (a szomszédos országok esetében is);</p> <p>István egyházépítő tevékenységének alkotóelemei – tartalmi vázlat készítése a Tk. 282. old. térkép, 283. old. képi és szöveges források, 281. old.</p>

<i>Óra- szám</i>	<i>Tananyag</i>	<i>Fogalmak Folyamatok Összefüggések</i>	<i>Fejleszthető kompetenciák</i>	<i>Módszertani javaslatok, ötletek</i>
----------------------	-----------------	--	--------------------------------------	--

			K: információgyűjtés.	intelmek, 285. old. törvények; István államépítő tevékenysége Tk. 283. old. Intelmek, 281. old. ábra.
62.	Szt. István állama II.	Magántulajdon Szolga Kötött helyzetű szabad Paraszt- várkatoná- várjobbágy Nomadizáló szabad Egyháziak Világi birtokosok külpolitika	Pl.: K: fogalom meghatározása szöveges forrás felhasználásával; K-E: értelmező ábra készítése írásos forrásból szerzett információk felhasználásával; K: érvek megfogalmazása; K: lényegi információk kiemelése.	Pl.: A magántulajdon fogalmának meghatározása István törvényében Tk. 282. old. térkép; Pármunka- a különböző jogállású társadalmi rétegek elkülönítése a Tk. 286.old. Szt. István törvényeiben, a fentiek alá- és fölérendeltségi viszonyokat bemutató ábrába rendezése párban történő megbeszélés alapján; István békés külpolitikája mellett szóló érvek a Tk. 286. old. Intelmek, 287. old. térkép; István viszonyulása a „vendégekhez” Tk. 287. old. Képes Krónika részletek alapján.